

»Copak, copak?« mluvila dál, když Helena zarytě mlčela. »Mrzí tě to, že jsem tě vytáhla ven?«

»Ale ne,« omlouvala se rychle Helena. »Jdu stejně do nemocnice...«

»Do nemocnice? To je to s maminkou tak zlé?«

»S maminkou ne. Bratra tam mám.«

»Tak?« podivila se Lída.

»Ach, Lído, Lído, kdybys jen věděla,« rozplakala se jí Helena uprostřed ulice. »Lído, já už nemohu dál, já to nesnesu.«

Lída sklouzla dlouhým pohledem po ní.

»To ti je tak špatně?« řekla a dotkla se jejího ramene.

Helena pochopila, že naráží na její stav.

»Ach ne. Tak ne, jak si myslíš. Ale celý život je k zoufání. Muž je bez místa, bratr se postřelil a leží v nemocnici, maminka se sice uzdravuje, ale tak mne trápí, že jsem z toho celá zoufalá.«

»To je zlé,« řekla Lída nezúčastněně. Hovořilo se o jí cizích lidech a stále neviděla, proč by měla být Helena tak nešťastnou.

»Proč se střelil tvůj bratr?« zeptala se, aby projevila nějakou účast.

»To je dlouhá historie. Byl dlouho bez zaměstnání, nevydržel to nervově a tak se střelil. U Pouzara se střelil. To je náhoda, co?«

»Jak to u Pouzara?«

»No, šel k němu prosit o nějaké místo. To víš, Venda se trápil, že já jsem propuštěná i že čekám dítě, stará paní štvála ho špičatými slovy a ředitel Pouzar nechal ho dlouho čekat v předsíni. Pak ho nějak odbyl, Venda se rozčilil, chytil se stolku revolver a střelil se. Ty ho jistě nechápeš, ale já ano. Jako bych sama stála před blahobytným ředitelem, viděla jeho lesklé tváře, fotografie jeho zdravé rodiny na psacím stole a přepych ředitelské pracovny. Jako bych sama byla tím hladovým hledajícím proti nechápajícím nasycenému. Lído, já chápu jeho zoufalost, s kterou chytil smrt za ruku, já mu rozumím, jako bych žila jeho duší, Lído, já jeho čin úplně omlouvám.«

To vše říkala s horečně lesklýma očima, roztřesená a vzrušená.

»Ale, Heleno,« klidnila jí Lída. »Ty potřebuješ klid, tvůj bratr místo dostane, ty musíš myslet na sebe, na své dítě. Co se mučíš takovými představami vymyšlených scén u ředitelů?«

»To nejsou vymyšlené výstupy, Lído,« hlesla Helena. »Už i já chodím křížovou cestou kanceláři a s rukou nataženou prosím o almužnu práce. S mužem chodíme. Ale kdo dá práci těhotné ženě? Kdo se nad ní smiluje? Kdo jí zaměstná a penězi pomůže, aby zrodila své dítě do nejnужnějšího dostatku? Kancelářská místa, švadlenská, ba i posluhy, vše je obsazeno, všude je takový nával prvotřídních sil, že já nepatrná nemám naděje. A vidíš, svět je plný hesel, sbírá se na chudé matky, volá se po zvýšení populace, pranýřují se ženy, že prošlhou linii nechtějí rodit příští pokolení. Prosím, tady je jedna, která chce mít třeba deset dětí, jen jí dejte jíst, jen jí dejte práci.«

Lída sklopila hlavu. Helena šla vedle ní s rukama roztaženýma, mluvila zvýšeným hlasem, takže se lidé za ní otáčeli.

I Pavel se přitiskl k Lídě a díval se poděšeně na plačící Helenu. Ba i Ladka přestal kousat svůj rohlík a natahoval moldánky.

»Máš pravdu, Heleno,« říkala Lída a konejšila při tom

Ladku. »Má-li žena dítě, netouží po lásce, ale celá její bytost volá po rodění.«

»Ano, a na mne volá tchyně, že se postará, aby mé dítě nepřišlo na svět, že nedopustí, aby fakan zničil celou rodinu.«

»Ale, Heleno, nepřeháněj.«

»Nepřeháním. Ba nepřeháním ani tehdy, když ti říkám, že nemáme co jíst a jest-li se nestane zázrak, vyhyne uprostřed dvacátého století, v samém srdci Evropy, celá rodina hladem. Navzdory všem snahám pomoci sociálně slabým, uprostřed milosrdných spolků hladová žena se vzděláním, muž s titulem a druhý muž s dlouholetou praxí.«

Lída se zhrozila.

»Máš přece své odstupné,« namítla pak.

»Nemám,« řekla tvrdě Helena. »Venda leží od zimy v nemocnici, my z něj od zimy žijeme, včera jsem zaplatila z posledního činži a dnes mám jenom na oběd. Mám sice uložených několik stovek pro zrození dítěte, ale na ty nesáhnou, dokud hladem nepadnu.«

Lída chvíličku přemýšlela. Nechtěla soudit Helenu, ani ty, kteří žili kolem ní, nechtěla slyšet výpočet každé koruny. Viděla dost na zubožené Heleně a rozhodla se pomoci jí.

»Počkej, Heleno, nějak to uděláme. Podívej se, mužští si nějak pomohou, ale tady jde o tebe. Do místa jít nemůžeš, v tomto stavu je to vyloučeno. Ale můžeš pomáhati v domácnosti. Koukej, nechci tě nějak urážet, ani ponižovat, sama toho moc nemám, je to jen snaha pomoci ti. Pojď ke mně. Víš, něco jako slečna k dětem. Já to ztíží zastanu, doma mám hromady nezašitého prádla, rozházené skříně, malovat bychom měli, uklízet a to všechno s dětmi nejde. Kdybys byla nějaký čas u nich, pomohla bys mně a sama bys také něco vyzískala.«

»Lído, drahoušku. V nouzi se poznají přátelé. Nemysli si, nechtěla jsem tě nějak obtěžovat prosbou, potřebovala jsem si někomu postěžovat a nezlob se rovněž, že tvoji nabídku — přijímám.«

»Tak se mně líbíš,« pochválila jí Lída a pak žertovně dodávala: »A kdy vás můžeme očekávat, paní vychovatelko?«

»Počkej,« počítala Helena. »Dnes odvezu bratra domů, zítra bych všechno připravila, uvařila a tak pozítří nastupuji.«

»Výborně,« schválila Lída, ale v zápětí se polekala. »Kolik ale budeš chtít, Heleno? To víš...«

Helena mávla rukou. »Jen když se najím a kousek jídla přinesu domů. Ovšem, že to bude jen z přátelství, nemohu chtít pojištění jako pomocnice v domácnosti, vždyť ani tolik dělat nebudu.«

»Dobře, my se již nějak shodnem. A teď jdu nakupovat, proto na shledanou a pozítří ať tě vidím u nás.«

»Sbohem,« řekla Helena.

»Zase to tvé protivné sbohem. Na shledanou. A jest-li nepřiđeš, tak s tebou do nejdělsí smrti nepromluví.«

»Určitě přijdu,« slibovala Helena. Při tom ovšem netušila, že ani tentokrát k Lídě nepřiđe a že kdyby Lída držela slovo, nepromluvila by na ní do nejdělsí smrti.

22.

AŤ ŽIJE PRÁCE!

Stalo se mnoho nového za těch několik dní. Jen se Helena rozloučila s Lídou, šla do nemocnice. Šla bezmyšlenkovitě, neboť nohy, zvyklé každodenní cestě, zanesly ji až do vrat.

Nahore, v pokoji čekal již Venda.
Pobledlý, zažloutlý dlouhým pobytem v zavřeném místnosti, rozevíral své oči k životu, tam za bílými zdmi.
»Vedeš si mne uzdraveného na těle i duši,« říkal Heleně, když shledávala jeho věci do kufříku.
Účet byl již vyrovnán, zpropitné rozdáno a Venda těšil se na domov.
Podpírala ho sama po schodech.
Šel pomalíčku, hlava se mu točila a někdy i zavrával.
»Zas po dlouhé době pojedou autem,« řekl vesele před vraty.

Helena sklopila oči.
»Nemám na taxi,« řekla pak zajímavě.
Obrátil se k ní tázavě a teprve teď viděl, že má dosud zimní kabát s popošívanými knoflíky. I její pobledlé tváře mluvily za mnoho.
Snažil se vyčíst z jejích očí tragedii, která ji postihla.
»Proč nepřišel Pepa pro mne?« koktal v domnění, že snad Helenu opustil.
»Má slíbené nějaké místo, šel se tam pozeptat,« odpovídala trpce.

»Lepší místo?« ptal se s nadějí.
»Ne, vůbec místo. Je už skoro čtvrt roku bez místa.« Vytřeštil na ní oči a zachytil se zdi.
»Cože?« koktal. »Cože? Proč jste mně to neřekli?«
»Měl jsi mít klid a konečně, na takové zvěsti máš dost času.«
Jeho narovnaná páteř se nahnula, jeho radost ze života pohasla.

»Skoro čtvrt roku,« opakoval si. »A moje léčení stálo jistě také peníze.«
»Hezké peníze,« zasmála se Helena bez zlého úmyslu.
Obrátil k ní raněné oči.
»Heleno, Heleno,« zaskučel. »Proč jste mne nenechali umřít, proč jste mne volali zpět do tohoto hořkého údolí?«

»Nemluv nesmysly. Jsi přece můj bratr a nedala bych tě, jako nedám své dítě.«
»Kdo ti bere tvé dítě?«
»Tchyně. A Pepa by, myslím, nebyl proti tomu.«
Už neříkal nic. Šoural se vedle ní, zestárlý o roky, zesmutnělý o celou ztracenou radost.
Také tak netečně vstoupil do elektriky a sedl si na tvrdé sedadlo.

V hlavě mu bzučelo, stará rána se ozývala. Duše ho bolela a bývalá touha po novém boji s životem uvadala. Teď, na prahu nového blouznivého hledání, cítil se sražen, udupán a chtělo se mu spát. Touha po spánku, touha lidí tohoto bláznivého století ho zachvátila.
Také proto, sotvaže se vydrápal do třetího poschodí k nim, lehl si na pohovku, zabodl oči do stropu a snil. Snil o krásném životě, na který se těšil za dlouhých dnů nečinnosti mezi bílými zdmi, po kterém volal v rozbolavělých nocích a kterému chtěl zasvětit zbytek svých dnů. Za uzdravení sliboval neustálý úsměv, neustálou chuť ku práci.

A zatím stačila prvá zpráva, aby toužil vrátiti se tam, mezi tiché kroky ošetřovatelek a tlumené vzdechy na smrt nemocných.

Pepovi, který se rozmrzen vrátil ze své marné pouti, pokýval jen hlavou na pozdrav.

»Potřebuje ještě klidu a domácího ošetření,« omlouvala ho Helena.

»Žádný klid, ruch, klapání strojů, syčení páry, hlasité rozkazy, potřebuji,« vyjel si na ni. »A zatím abych se jen válel na kanapi a ujídal chleba těm, kteří jej sami nemají a kteří zřekli se přilepšení, jen aby mne vytáhli z klidu, do kterého jsem již padal.«

»Nebudeš se válet na kanapi,« přerušila ho Helena.
»Mám práci, musíš být doma, abys pomáhal mamince.«
Tři páry rozšířených očí se na ni zadívaly.
Závist, radost, osvobození z nich zářili.
»Práci,« vydechla maminka šourající se na svých uzdravujících se nohou.

»Práci,« vydechl Pepa závistivě.
»Práci,« zašeptal Venda, jako by mluvil o svátosti.
»Nic velkého, nebojte se. Něco jako lepší služka. Žádný plat, jen jídlo a hlavně dobré zacházení.«
»Tedy takové nic, ale máš to jisté, co?« poškleboval se Pepa.

»Ano, mám to jisté, jako mám jisté, že se mé dítě narodí.«

»Vidíte, ženská, a umí se lépe ohánět než my muži,« chválil ji Venda.

Stará paní ji pohladila očima.
»Tak přece něco,« řekla s oddechem a přistrčila před ni talíř s brambory. Helena jedla. Dávno obětovala pýchu svému dítěti, dávno zapoměla všechny vznešené city. Jíst, jíst, mít zdravé dítě bylo heslem jejího života.
Proto také přijala místo u Lídy a docela sobecky se těšila, že se dosyta nají, že bude míti dostatek. Zapomínala na druhé, sloužila již plně svému dítěti, jemu dovedla obětovat každého.

A stará paní z ženské solidarity šla náhle s ní. Cítila v Heleně silnou ženu, která nepropadá rozvlácným úvahám, u které se má člověk vždycky dobře. Cítila v ní i matku a s pradávným pudem chovala k ní úctu.

Proto také, když Helena zvedala večer škopek se špinavou vodou, odstrčila ji a řekla:

»Jen si odpočiň, dost jsi se naběhala. Já už to nějak dodělám.«

Helena zůstala jako omámená. Co je vdaná, něco podobného se jí nestalo. Nevěřila skoro tomu a zkusila to ještě jednou. Chtěla přenést stůl, aby v pokoji mohla roztáhnout dvojité gauč. Ale i tentokrát odtáhla ji tchyně.

»Ty se šetři, myslí na své dítě,« pravila a ukázala jí do kouta.

Helena tam poslušně šla, tak byla zmatena vlídností staré paní.

A tento večer měla příležitost diviti se tak častěji.
Ba i Pepa s Vendou si toho povšimli. Neřekli nic, jen do sebe šťouchli loktem a pak v předsíni se dorozuměli.
»Maminka miluje toho, kdo vydělává,« byl jejich úsudek a byl pravdivý.

23.

DVĚ ŽENY.

Tak minul den se zapadající nadějí pro Vendu a s vycházejícím sluncem pro Helenu. A ráno zvětšilo ještě tento rozdíl.

Bylo to tehdy, když Helena vyšla ze dveří, aby sešla dolů na nákup.

Kráčela po uprášených schodech a myslela zrovna na to, jak maličkosti hrají v životě lidském velikou roli.

A taková maličkost stala se Heleně, ještě než došla dolů se schodů.

»Dobrý den,« zaznělo náhle za ní.
»Dobrý den,« odpověděla Helena nájemníkovi, který bydlel o patro výše než oni.

Nikdy spolu nemluvili. Míjeli se zaujati svými starostmi, oba věděli, že ona je paní Zučková a on pan Vařeš ze čtvrtého patra. Čím je, o tom nikdy nepátrala, ani ji to nezajímalo.

Vypadal jako jeden z těch nesčetných svobodných úředníků, žijících ve svém zařízeném pokoji a chodících do hostince na oběd.

Skutečně takovým byl.

Jednoduchý, dobře ustrojený, a přece z maličkostí se poznalo, že mu chybí něco, co dělá muže mužem.

Ženská péče, říkala tomu Helena.

Také dnes přešel pan Valeš Helenu s oním vlídným úsměvem, vypěstovaným heslem — »vždy s úsměvem«.

Helena podívala se za ním docela bez úmyslu.

A teď to uviděla.

Sedivý svrchník pana Valeše měl utržené podsazení. Viselo mu pod kolena a dlouhé nití vlály z něho.

»Pane,« řekla Helena, ale v zápětí se zarazila.

Co jí je do toho, že někdo chodí s utrženým podsazením? Vždyť jí může říci, že jí do toho nic není.

Ale pan Valeš se již otočil a teď zvědavě vyčkával, co mu sousedka chce.

Helena zčervenala.

»Chtěla jsem vás jen upozornit, že máte roztržený kabát,« prohodila, jako by tomu nepřikládala váhy.

»Tááák,« protáhl pan Valeš. »Roztržený kabát. To tak ještě chybělo.«

Při tom se točil dokola v domnění, že zahlédne díru uprostřed zad.

»Kde, kde?« ptal se přitom.

»Tady, dole. Podsazení máte odpárané. To nic přece není,« říkala Helena, aby mu pomohla z rozpaků.

»Děkuji vám, děkuji, ale co s tím mám dělat?«

»Zašít,« zněla Helenina odpověď.

Valeš podíval se na ní, zda žertuje, nebo je tak naivní.

»Knoflík si umím přišít, ale tohle ne,« postěžoval si potom. »A donést to ke krejčímu také nejde. Potřebuji ten svrchník nutně a krejčí by mně to bůhví kdy udělal. A potom nevíte, jak se takový mistr tváří, když mu přinesete podobnou práci.«

»Věřím,« uznala Helena. »Já bych také nadšená nebyla, hlavně teď, v sezoně.«

Valeš nedíval se při řeči na Helenu, ale snažil se odhadnout, zda může jít s utrženým podsazením do kanceláře, nebo zda je to nemožné.

»Takhle jít nemohu,« uznal pak a zadíval se při tom na Helenu. Ta nejdříve zaváhala, spíše nepochopila.

»Přece máte někoho, kdo vám to zašije, ne?« ptala se docela zbytečně. Valešovy oči mluvily o opaku.

»Copak jste tak sám, že vám nikdo ani takovou maličkost neudělá?«

Její otázka zněla spíše jako politování, jako údiv.

»Na mou duši, jsem tak sám. A je nás tady v Praze hodně. U nás v kanceláři jistě deset. Už k vůli těmto nepříjemnostem by se člověk oženil, ale copak to mohu udělat s mým honosným platem? Kdybyste věděla, jak mne to zdržuje myslet na to, abych dal prádlo do prádelny, abych měl vyžehlené kalhoty, abych měl vyprané límce. A i když si přinesu prádlo vyprané, je tak roztrhané, že je musím dát zašít. Víte, co to stojí takové vyprání prádla, nebo co chtějí za spravení ponožek? Za tu cenu mohu mít pomalu nové. Zkrátka, smutno je člověku samotnému.«

Helena zadívala se na něho pod dojmem nové myšlenky.

»Já vám to podsazení zašiji,« řekla pak dobrácky.

Hned se vrátila s cívkou nití a s jehlou.

Valeš sundal svrchník, Helena si sedla na výstupek okna a rychlými stehy přišivala látku.

»Říkáte, že je vás v Praze hodně? Říkáte, že vy svobodní jste v tomto ohledu bezradní?«

Valeš pozoroval s obdivem její prsty, jak se míhaly s jehlou.

»No jejej. Každý nás utiskuje, každý nás využívá. Aby vám někde v hostinci udělali mísu knedlíků, ale víte takových maminciných knedlíků, na to ještě nikdo nepřišel. Nebo zkuste si dát v hostinci salát. Na trhu ho vidím za pár haléřů, a tady vám ho přinesou lupínek. Proč zrovna já, který neumím nalít na něj ocet, nebo co se k čertu na něj dává, proč zrovna já mám platit takové peníze, nebo celý rok mlsně toužit po salátu? Copak strava, s tou to ještě jde, ale s tím udržováním zevnějšku je to do nebe volající.«

Helena došivala.

»Poslyšte, pane Valeši, já mám nápad. Odpoledne, až budete doma, my k vám s maminkou přijdem, přebereme vám skříň, co bude roztrhané zašijem, co špinavé, to u nás vypereme a co bude třeba opravit, to dáme do pořádku.«

Valeš na ni vyvalil oči a nic neříkal.

»Podívejte se, u nás je to hodně zlé, všichni jsme bez místa, peníze nejsou, ráda si tedy něco přivydělám. Ze jsem poctivá, to snad víte, o nic se bát nemusíte. A že vám to uděláme za solidní cenu, to můžete být klidný.«

Valeš dvakrát polkl a povystrčil hlavu kupředu.

»Paní Zučková, neměl jsem odvahu vám to nabídnout, ale když to tak sama říkáte, byl bych moc rád. To nevíte, jak bych vám byl vděčným. A kdyby to šlo, myslím, jako kdybyste mohla, přivedl bych vám kolik podobných nešťastníků, kteří se nevědí rady.«

Helena se již usmívala.

»Hlavní je tady důvěra. Žádný lístek vám dát nemohu, musíte mně prostě věřit, že vám všechno v pořádku odvedu.«

»Ale, paní Zučková, o tom nemůže být ani řeči. Nejraději bych vám dal klíče, abyste se do toho hned teď pustila.«

»Ne, ne. Alespoň napoprvé musíte být při tom, abyste mně věřil.«

Valeš poskakoval kolem ní, jako by vyhrál na třídní los.

»Kdybyste věděla, jak jste mne potěšila, kdybyste tušila, jak se mně uvolní.«

»A kdybyste vy věděla, jak jsem šťastná, že jste mne přivedl na ten nápad, že z toho několik korun kouká.«

Valeš navlékl si spravený svrchník, podíval se na okraj a luskl si prsty.

»Skvělé. Teď už musím spěchat, ale odpoledne na shledanou.«

»Na shledanou,« naučila se již říkat Helena.

»Až vám bude dopoledne zvonit v uších, tak to já vyprávím o tom kolegům,« volal Valeš, když skákal se schodů dolů.

Helena se na něho zasmála a zvolna sestupovala za ním.

Toho dne přinesla všechno možné od hokyně, jen to co chtěla, ne. Dokonce jí uvěřila hokyně, že si zapoměla tobolek doma, tak že to zaplatí až večer. Tak jí bloudily nepřítomně oči, tak se dívala na mluvícího, ne nepochopila, že se jí na něco táže.

Doma chodila tak chvíli po kuchyni, brala věci do ruky a zase je pokládala na své místo.

»Co je s tebou?« ptala se ji tchyně.

»I nic,« odbyla ji, sama zmámená svým tajemstvím.

Až když Pepu vyprovodila na pout za místem a Ven- da se ztišil na pohovce v pokoji, přisedla si ke tchyni na lavičku.

»Já bych vám něco řekla,« začala váhavě. »Ale je to jen takový nápad, jen takový vzdušný zámek.«
Tchyně se na ni pozorně zadívala.

»Jestli si snad myslíš na to, poslechnout mne s tím dítětem...«

Helena se po ní udiveně obrátila. Ihned pochopila a zamračila se.

»Ach, ne, ne, ne,« zamlouvala to.

»Proto,« ulevila si tchyně. »Viš, to bylo takové skuhrání staré, mrzuté báby. Teď je to všechno jiné. Teď se na tu žabičku těším, že si to neumíš představit. Vid', že si ji budeme strojit, parádit. Ta dá, panečku, těm mužským co proto. A hezká musí být. Po mamince,« dodávala se smíchem.

Helena se nesmála. S široce otevřenýma očima hleděla na starou paní, jako by nevěřila tomu, co slyšela. Je to možné, co zde tchyně povídá, nemá horečku, nebo se jí to jen zdá?

Ne, byla to všechno pravda pravdoucí a stará paní se začala pomalu zlobit, že Helena tak těžko chápe její obrácení.

»Copak jsem stará čarodějnice nebo lidojedka, že si mne tak prohlížíš? Snad jsem dříve trochu bručela, ale vždyť mne znáš, ne?«

»Trochu bručela,« opakovala po ní Helena a najednou se dala do pláče.

»Trochu bručela a já si pro to mohla oči vyplakat,« štkala do dlaní.

»Ty jsi ale husa. Snad jsi k vůli chromé bábě nebručela? Vím, že jsi taková netykavka, ale že jsi tak na měkko, to jsem netušila. Bože, co si to syn vybral za slaboučkou ženu.«

»Slabou ženu? S Mařkou Pánkovic by se měl patrně lépe, co? Ale abyste věděla, ta slabá žena má vysoké cíle a chce se něčeho dopracovat. Ale že jste taková, nic vám neřeknu.«

»Bác ho,« dala stará paní ruce do boků. »Že jsem taková, nic se nedovím. A abys věděla, s Mařkou Pánkovic by se lépe neměl. Dostala sice barák, to je pravda, ale proparádila ho. Jedna z těch to byla, která myslela, že štěstí spočívá v tom, když člověk nic nedělá, jen se dobře obléká a nechá se od mužských okukovat.«

Helena zvedla hlavu s kanoucími slzami.

»Proč jste mně to pořád nadhazovala, proč jste tím Pepovi otravovala každou chvíli?«

»Vy mladí jste divní. Musíme si, my staří, udržovat vážnost, musíme ukazovat svoji moudrost. To poznáš jednou sama na sobě. Co by sis myslela o mně, kdybych všechno schvalovala, kdybych nerozdávala své zkušenosti a své rady?«

»Myslela bych si, že jste roztomilá stará paní a že je vedle vás radostno žít. Ale takto udělala jste nám ze života peklo, domov jste nám otrávil, vůbec se divím, kde jsem vzala odvalu přijít k vám na radu.«

»Na radu? Koukejme. Přece jsme my staří k něčemu dobří. Chceš vědět něco o dítěti nebo o Pepovi?«

»Nic takového. Chci se vás jen zeptat, co byste říkala tomu, kdybych si zařídila takový domov pro svobodné pány.«

»Cože?« otázala se nepřilíživě stará paní. »Domov pro svobodné pány?«

»Ale vy mně nerozumíte. Takovou prádelnu se správkárnou myslím, kam by si mohli svobodní zajít a přinést balík prádla nebo my bychom přišly k nim a za laciný peníz všechno uvedly do pořádku.«

Stará paní dívala se zkoumajivě na Helenu a nic neříkala. Helena začala jí proto vysvětlovat, jak se sešla s Valešem, co mu slíbila a jak si všechno představuje.

»Takovou posluhovačku bys tedy dělala, co?«

»Proč posluhovačku. Vydělávat se musí, žít se chce. Kdy už konečně padnou ty věčné společenské rozdíly, kdy už konečně budeme si vážit každého, kdo pracuje, ať je to dělník, hospodář nebo ředitel? Začínat musí každý a každý začátek je těžký. Z krejčích stali se to-

várníci na oděv, ze ševců stali se obuvníci králové. Proč bych já nemohla být jednou královnou čistého prádla?«

»Nemyslíš trochu vysoko, má drahá?«

»Malý je ten, kdo má malé cíle. Slevit mohu vždycky, ale mám do toho takovou chuť, že se nemohu minout s úspěchem. To víte, bude to trvat roky, než se jen zavedu, ale dokáži, že to půjde, že to musí jít. Není možno, aby dobrá věc, živěná poctivostí a pracovitostí zašla.«

Stará paní jí poklepala na rameno.

»Líbíš se mně. Copak, zkusit se to může. Peníze do toho nepotřebuješ a každá koruna je nám dobrá. Samozřejmě, já ti budu pomáhat, jak jen budu moci. Tak tedy s Pánem Bohem do toho. Připravit si jehly, nitě, knoflíčky a odpoledne jdeme.«

Helena ji bouřlivě objala.

»Maminko, vy jste moc hodná, uvidíte, že to půjde.«

Stará paní oplatila jí obejmutí.

»Hlavně neříkej nic mužským, až uvidíme, jak to půjde. Smáli by se nám a výsměch dovede otrávit každý začátek.«

24.

DOMOV PRO SVOBODNÉ PÁNY.

Helena i její tchyně prožívaly vzrušené dopoledne.

Na stole ležela krabička, do které si snášely všechno, co potřebovaly.

»Nůžky, vidíš, nůžky bychom zapoměly,« volala stará paní a hledala po všech koutech.

»A co centimetr,« uvažovala nahlas Helena.

»Prosím tě, snad ho nebudeš měřit? Na to nesmíš holka zapomenout, že ty jsi dáma a že se snižuješ k tomu, abys mu pomohla.«

»Jo dáma,« povzdechla si Helena. »Dáma, která nemá co jíst.«

»To nic nevádí. Nikdo ti do žaludku nevidí, ale tvé chování posuzuje každý. Hlavní je vystoupení.«

Venda ležící na pohovce postřehl nebývalé rozčilení v domácnosti.

»Co se to s vámi děje?« opakoval po každé, když se jedna z nich vrátila do pokoje, přeházela všechny zásuvky a s nalezeným předmětem zmizela v kuchyni.

»Ale nic, nic,« odbývaly ho.

Venda, který dosud s mužskou důkladností obíral se otázkou být či nebýt, nevšiml si jich dále. A zatím co on snil stále kupředu a stále unikal svým myšlenkám, uzavíraly ženy kruh a vracely se tam, odkud vyšly. Vracely se do klidného domova, vyplněného prací a štěstím.

Odpolednc, když zazněly Valešovy kroky na schodech, počkaly chvíli, aby se nezdálo, že se do práce příliš hrnou, a pak zazvonily u dveří o patro výše.

Přišel jim otevřít a zřejmě je netrpělivě očekával.

Zdravil, vítal a zval dále.

Vpluly do předsíně, jako loď do přístavu. Stará paní jako těžká, obrněná loď a za ní těkavá plachetnice Helenina.

Pak vešly do mládeneckého pokoje.

Stará paní zůstala stát na prahu a Helena se zajíkla. V čem také dovede lidský tvor přebývat!

Otevřená skříň, umyvadlo uprostřed pokoje, stůl pokrytý tlustou vrstvou papírů, starých novin a rozskřípaných per, kalhoty přehozené přes opěradla všech židlí a na zemi u postele tikal budíček.

»Trochu jsem to uklidil, než jste přišli,« chválil se Valeš.

Dvacet, třicet, čtyřicet let! Jak si kdy počínat, je v šláncích »žena, která nestárne«, Jež byly v prvních třech číslech.

Stará paní podívala se na Helenu a z žertu na ní zašilhala.

»Posluhovačku jsem vyhodil,« mluvil dál Valeš. »Bába si prohlížela všechny mé dopisy, její syn nosil mé kravaty a mé límce a tak jsem jí řekl, aby se sem nenamáhal.«

»Nóóó,« protáhla stará paní. »Bylo by jí zde opravdu třeba. Trochu to okno umýt, podlahu setřít.«

»Myslíte?« zaváhal Valeš a jako by teprve teď uviděl nepořádek kolem, začervenál se.

»Tak já ji sem pozvu,« rozhodl se.

»Konečně, tu vám zaopatříme,« slibovala stará paní. »Dohlédneme na ni, takže s ní nebudete mít nižádné nepříjemnosti.«

Valeš pohlédl na ní pohledem lva, kterému lovec vytáhl trn z paty.

»A teď na ty skříně,« dala povel stará paní.

Valeš ustoupil před ní, aby jí vydal v pospas své svršky.

Stará paní, ozbrojená cvikrem, vrhla se k šatníku, následována Helenou.

A teď začal boj.

»Kalhoty jsou dole roztřepené, ani jeden knoflík na šle, vyžehlit...«

»V kapse je díra,« přidával Valeš. »Všechny tužky mně tudy propadají.«

»Kapsu zašít a oblýskaná místa srazit,« velela dál tchyně.

Helena přejímala kalhoty a psala si poznámky do notýsku, kde na prvých stránkách byl abecední seznam žákyn i s uvedeným prospěchem.

»Kabát,« hlásila tchyně vítězoslavně. »Podšívka od páraná, límec zamaštěný. Košile, manžety obrátit, knoflíčky přišít.«

»Tuhle zahodíme,« prohlásila náhle, když jednu z nich dlouho proti světlu prohlížela.

»Cože?« přiskočil k ní Valeš. »Moji hedvábnou nejlepší košili? Víte co stála? Tu jsem si dal šít na míru.« Stará paní se na něho ani nepodívala.

»Věřím, asi tak před dvanácti lety, což?«

Valeš zapřemýšlel.

»Na mou duši, je to dvanáct let. Jak jste to uhádla?«

Stará paní místo odpovědi roztáhla před ním košili, dírkovanou jako od molů. Valeš měl připravenou zásobu slov na obhajobu své zamilované košile, ale při pohledu na otřepané límce, roztrhaná ramena se vzdal.

Vzdal se, i když stará paní mu vyhodila polovinu kravaty, druhou polovinu odnesla k vyprání a vyžehlení a jen tři mu zavěsila do skříně.

Valeš ustupoval před rozběsněnou ženskou snahou po úklidu, stahoval se do koutku a nejraději by chytil klobouk a utekl ven.

Několikrát chabě namítl, že snad přece ten klobouk nemusí do žehlírny, nebo že to pyžamo nestojí za vysazování, ale vždy se setkal s očima staré paní, upřenými na sebe přes skřípec.

Pak umlkl docela a konečně díval se na poloprázdnou skříň, sundané záclonky a opuštěný byt.

Ještě po schodech hlomozily kroky dvou žen s dvěma ranci prádla.

»Ti mužští jsou hrozní, co? V čem ten dovede bydlet, to je hrozné. A jak se dovede hádat o mizernou košili.«

To k něčemu přilne a nesundal by to, až to z něho spadne. S nebožtíkem mužem jsem měla také takové trápení. Nasadil se do jedné šaty a nevylezl z nich za nic na světě. „Ty moje nové šaty,“ říkal jim i když je nosil pátý rok. Až jsem ho musila před zrcadlo ve výkladní skříní přivést, ukázat jak vypadá, pak teprve povolil.«

Stará paní naplněná bojovnou náladou bručela si to po schodech.

Helena kráčela za ní rovněž s radostnou náladou, ale mírnější, s takovým potěšením, že má konečně práci.

Třetí den, měla přijít k Lídě. Ale ať jí to Lída odpustí, doopravdy na to zapoměla. Vždyť u nich to bylo jako v úle. Dohlížet na posluhovačku, prát prádlo, zašívát a žehlit.

Když potom šel Valeš večer domů, tiše jako zloděj, aby nevzbudil tu bojechtivou paní dole, zůstal překvapen stát na prahu vlastního pokoje.

Cože? Snad se nezmýlil ve dveřích a nevešel do cizího bytu?

Ne, opravdu ne.

Lampa očištěná od pavučin osvětlovala jednoduchý, ale milý pokoj.

Postel lákala čistotou, záclonky na okně vlály nažehlenými volánky, na stole dečka a knihy srovnány na políce.

Parkety byly naleštěny, skříň srovnána, všechno uklizeno a tak dumyslně, že Valeš všechno našel, co potřeboval.

Nadšený zaluskl prsty a zatočil se v pokoji. Pak spatřil složený lístek na stole a s obavami jej otvíral.

Účet. Valeš zapolykal, ale pak se rozesmál. To přece není možné, jistě je zde chyba. Ta paní se jistě zmýlila. Tak málo neplatil ani v prádelně.

Ještě chvíli kochal se pořádkem kolem, zase pročetl účet, znovu ho sečetl, zda někde není chyba, ale výsledek byl týž.

»Na mou duši, to se ani ženit nemusím,« řekl si sám k sobě, natáhl vyspravené pyžamo a skočil do čistě povlečených peřin.

Tu noc zdály se mu líbezné sny a ráno se rozhodl, že sem pozve kolegy, aby jim ukázal tento malý zázrak. Vyskočil proto z postele, aby zažil nový zázrak, to je, že mohl natáhnouti prvou košili, kterou našel a nemusil jich šest stahovat zpátky proto, že té chyběl knoflíček a u té byla roztržená dírka.

»Ať žije stará paní,« řekl sobě za dveřmi u Zučků, když je míjel.

»A tu hedvábnou košili ať si nechá,« dodal a honem utíkal se schodů dolů.

Helena slyšela jeho kroky, neboť dlouhou chvíli čekala až půjde dolů.

Podle zvuků kroků snažila se vyčíst, zda je spokojen, a hlavně, zda se mu nezdál účet příliš vysoký.

Oddechla si, ale ne úplně.

»Ovšem, nemůže vědět, že jsme docela bez peněz. Jistě ho nenapadlo vyrovnat účet hned teď ráno. V poledne asi přijde.«

V poledne však Valeš přišel s několika pány.

Hrnuli se kolem Zučků v hlasitém hovoru a práskli za sebou nahoře dveřmi.

Helena slyšela jejich kroky nad hlavou a zase se utěšovala, že Valeš přijde večer vyrovnat účet.

Skutečně k večeru zaklepal někdo u nich.

Když otevřela dveře, stál tam skutečně Valeš, ale těch několik pánů s ním.

A Valeš hned začal představovat. Jeden byl mládenec před svatbou, který chtěl přijít do manželství spravený a v pořádku.

»To víte, aby si o něm nevěsta s paní tchyní nemyslely něco pěkného,« omlouval ho Valeš.

Druhý byl v podobném postavení jako Valeš, třetí byl sice ženat, ale jeho paní byla v obchodě a nemohla se tedy domácnosti věnovat a poslednímu zemřela matka a on teď neví, co počít s celou výbavou.

A ti všichni stáli před Helenou s prosbou, aby jim, podobně jako panu Valešovi, pomohla.

Helena zrudla rozpaky. Pro jistotu zavolala maminku a ta pak s důstojností sobě vlastní rozvrhla termíny a dny, kdy se u kterého z nich začne. Pánové děkovali, klaněli se a slibovali poslušnost, když jim stará paní připomněla, že se nebude hádat o každou dřevnou košili.

Pak všichni odešli, zůstal jen Valeš, který s mnohými omluvami vyrovnal účet, nepřestávaje tvrdit, že tady musí být mýlka.

Dohodli se brzy, stará paní navrhla, že se k němu každých čtrnáct dní podívá a co bude chybět, opraví.

25.

RŮŽE V NÁRUČI.

Když Valeš odešel, šlo všechno tak rychle, že se tomu Helena později nepřestala divit.

Nejdříve zaplacení u hokyně, pak vystrojení večere, na které se svěřili se svým podnikem Pepovi i Vendovi.

Oba mužové byli ohromeni a jako tolikrát zklamání, nechtěli tomu zprvu ani věřit. Pepa neustále hledal háčky a kličky v novém podnikání, urážel se proto, že jeho žena má chodit k svobodným pánům do bytu, dělal štiplavé poznámky, až se Helena rozplakala.

»Abys věděl, já jsem si to vyvzpomněla,« vzala všechno na sebe maminka.

»Helena stejně dlouho se mnou chodit nebude a teď jde se mnou jenom proto, že jsem jí o to požádala. Je to můj podnik a ty do toho nemáš co povídat. Nemysli si však, že tě budu z něho nějak podporovat. Jestli to půjde tak, jak to začalo, mohli bychom se v něm zaměstnat všichni, mohlo by z toho opravdu něco být. Ale vy, mužští, vy holt máte svoje rozumy a vždycky všechno zkazíte.«

Venda bručel něco o tom, že se na tom mnoho nedá vydělat, ale i pro něho měla stará paní odpověď.

»Střílet se, to se umíte, co? Ale jak se jedná o práci, která nenese hned tisíce, to couvnete. Ty máš titul, ty nemůžeš zašívát prádlo, vid'. Ale jednou by se ti to hodilo vésti účetní knihy a celou správu podniku. A ty, hlupáku (to myslela svého syna), ty bys mohl shánět zákazníky pro svůj závod, když jsi je uměl sehnat pro cizí.«

Jak se zdálo, zvítězila stará paní na celé čáře.

Druhý den nešel již Pepa na pout za místem, ale vyjednával u úřadů opovědění nové živnosti, sháněl prádleny a u firem vyjednával laciný nákup knoflíků a nití.

Vendovi pomohl nový podnik brzy na nohy. Teď, když konečně zakotvil v přístavu práce, ukázal, co umí.

Ano, tak to šlo rychle, že dříve, než vrána zatukala u Zučků na okno, měli v Praze sběrnou prádla s telefonem. Na zavolání přijela stará paní a pak už stačilo jen otevřít skříň a odevzdat se svému osudu.

Nic neušlo cvikru staré paní, nic nenechala bez prohlednutí. Rychle skládala vadné kusy na hromadu, sta-

ré kusy vyhazovala za vzdychání majitele a pak zmizela s objemným rancem.

Každý mohl být jist, že se nic neztratí, že prádlo bude odevzdáno včas a za cenu bez konkurence.

Více však než placená reklama přitahovalo nové prádelně zákaznictvo ono ústní podání, které dokáže v několika dnech nahromadit někde zástupy lidí nebo naopak, nechá věc bez povšimnutí.

Všude se našel někdo, kdo už zkusil nebo slyšel o novém podniku a který o něm říkal jen chválu.

Mužové jsou odvážní, a proto bylo hodně těch, kteří se šli přesvědčit na vlastní oči. Šli, zkusili a pak vyprávěli dál.

Tak se stalo, že za několik měsíců měli Zučkoví namnutou prádelnu za městem a hned vedle, v zahradním domku, šily švadleny. Vedení si však rodina nepustila z ruky. Hybnou pákou celého podniku byla stará paní, která působila ve sběrně, dohlížela na praní i zašívání a hlavně dojížděla do bytů. Nebyla přísná, byla svědomitá. A její svědomitost se vyplácela.

Jako by v ní umřela ta bývalá, mrzutá stařena, která byla celé rodině na obtíž a která dovedla všem ztrpčit život. Na ní nejlépe se ukázalo, co dovede z člověka udělat práce. Dílo zaměstnalo celou její duši, takže si nemusela den vyplňovat vymyšlením nových nemocí a nových hádek. Práce omladila ji celou a z tváří vyhladila vrásky. Revmatismus byl zahnán a stará paní přesvědčila ostatní, že opravdu užívá zdravých nohou od rána do večera.

Venda vedl jí účty, řídil celý podnik, a když stará paní byla u zákazníků, stál sám v prodejně. Se starou paní snášel se docela dobře, neboť i on nebyl tak citlivý na každou narážku, a pak měl něco, o čem mohl přemýšlet, měl pro koho pracovat.

Pepa, zvyklý z dřívějška na styk s okolím, jezdil, sháněl a vyjednával.

Když dosáhl svolení úřadu, najal místnosti za nejvýhodnějších podmínek a teď jen udržoval čilý styk s dodavateli.

A Helena? Ta ležela prozatím v porodnici s malou postýlkou vedle sebe. Její dávný sen se vyplnil, narodila se jí malá holčička.

»Vybojovala si ji,« řekla usazená stará paní, když se prvně sklonila nad spící ochmýřenou hlavičkou.

»Kdybys, ty robátko, vědělo, jak jsme rádi, že tě máme,« dodala a stiskla Heleně ruku.

»Nedala se a dobře udělala,« uznal Pepa, když kladl Heleně ruce do náručí. Venda s nimi nepřišel. Vzkázal, že někdo musí být doma, aby hlídal malé slečně věno, které jí založila maminka.

Helena se jen šťastně pousmála, stiskla jim ruce a pak osaměla s nepatrným človíčkem vedle sebe.

Dívala se na tu tvářičku, která spala zruměněná snem a neslyšně se zvedala slaboučkým dechem.

Heleně připadala tak neskutečná, tak křehoučká, že se budila kolikrát za noc, aby pozorovala, zda jí malá dceruška neodešla.

Ne, ne. Malá Helenka měla se k světu a křikem dokazovala, že se zde, na světě miní důkladně uplatnit, že si udrží místo, které jí maminka vybojovala.

Okouzila již babičku, získala tátu a se strejdou nebude mít mnoho práce. Stačí otevřít na něho veliké modré oči, které ještě bloudí po jiném světě, a ten veliký

hoch začne se smát, šišlat jako děvčátko a šklebit obličej, aby ji rozesmál.

Helena pozoruje laskání své dcerušky a vážně napominá.

»Vždyť ona ještě nevidí.«

»Budeš povídat, že nevidí. Strejdu jistě vidí. Koukej, jak se protahuje. To chce ke mně. Ona dobře ví, kdo to s ní myslí a myslel dobře.«

Pak se Helena zeptá na jejich obchod, a když Venda odpoví jen nadšeným mávnutím ruky ve velikém oblouku, ví, že jde všechno znamenitě.

Usíná proto klidná, s rukama položenýma vedle sebe, jako by se odevzdala do vyšší moci. Dokázala tolik věcí, že si může popřátí toho, po čem tolik toužili její drazí, může klidně, bez výčitek spát, spát a spát.

Helena toho využívá a nabírá sil k nové radostnější práci, k novému, lepšímu životu.

26.

MUŽ DNEŠKA.

Jarmila šla v podivně mrzuté náladě po chodníku.

Kdyby řekla, že se nudí, byl by to příliš slabý výraz pro její duševní rozpoložení. Kdyby řekla, že je nešťastná, bylo by to zas příliš silné označení jejího stavu.

Jarmile bylo jen tak divně, prázdko. Kdyby se její život zastavil v tomto okamžiku, nic by tím neztratila. Kdyby skončil, poklonila by se jen jako herečka bez potlesku a klidně by odešla za scénu.

Ale její život neskončil a Jarmila neměla odvalu sama ho přetít. Divný pud po sebezáchově a ta hrstka pochybných radostí ji k němu připoutávaly.

A přece uzavíralo se něco v Jarmile. Začalo to výpovědí z učitelského místa a pokračovalo to po všem, co se Jarmila dozvěděla. V pětatřiceti letech cítila Jarmila, že ztratila smysl života, že ztratila cíl, za kterým šla. Po tom, když se dozvěděla, jak si Rudolf dovedl naplnit svoje dny, ztratila i chuť hledati si nový cíl.

Pravda, Rudolf byl muž, čistokrevný muž dneška. Ke svojí práci měl ještě několik správních rad a mnoho soukromých podnikání. Jeho jméno budilo pozornost v novinách, kde bylo uváděno ve spojení s dobročinností, se zájmem o kulturu a o sport. Psal dlouhé a nadšené články o potírání nezaměstnanosti a vymýšlel hesla, nabádající k pracovitosti. Byl v tom velký paradox, když on, s tolika příjmy řešil problém, jak zaměstnati mladou inteligenci. Bylo to jako výsměch, že on, který se mohl lehce vzdáti jednoho ze svých zaměstnání, hřímal do světa prázdné věty o dnešní líné mládeži. K jeho veřejnému postavení se dobře hodilo propuštění jeho ženy. Alespoň nemohl nikdo poukazovat na dvojí příjem, alespoň ho nemohli napadat v novinách. A nikdo z těch kteří mu chtěli škodit, neodvážil se sáhnouti na vedlejší příjmy, které Rudolf měl.

Rudolf se nehněval, že je teď Jarmila doma. Nechával ji ve škole jenom proto, aby ji nějak zaměstnal, aby nějak užitečně ztrávila čas.

Dával jí tím sice do ruky zbraň, aby nad každým účtem prohlásila, že si na sebe vydělá, že může utratit kolik chce. Naproti tomu, musel teď přemýšlet, čeho se asi Jarmila chopí, zda nezačne hrát karty, jako její přítelkyně, nebo nebude dělat něco, co se neshodovalo s jejím postavením.

Neboť Rudolf potřeboval ženu, reprezentantku s pozadím velkého domu. Vedle ní měl ženu-matku schovanou v bílém domku, porostlém vínem.

Měl i dítě, které vzniklo spojením jeho vychytralé i zkušené duše s naivní ženskostí. A tento synek, mající znamenitý základ zdraví v mládí ztráveném na venkově, půjde jednou ve stopách svého otce. Dostane studie, společenské vychování i peníze, které mu pomohou podrýti trochu ten zdravý základ.

Rudolf často myslel na svého chlapce, z kterého měl jen to nejlepší. Křik, nemoci, starosti, to vše obstarala ta nenápadná, milá Marie tam na venkově. Rudolf vstoupoval do života svého dítěte jako předobry pán se spoustou hraček a získával jeho lásku s důvěrou nejprostšími pohádkami.

Nikdy nenapadlo Rudolfa, že by se mu mohl jeho život nějak pokazit, že by třeba Marie nebo Jarmila se vzbouřily a žádaly o naprosté prvenství. Nikdy ho nenapadlo, že by se mu mohlo něco zhatit a jak život později ukázal, nestalo se mu skutečně nic.

Rudolf měl tedy dítě, dvojí lásku žen, práci i společnost. Mohl chtít více? Ne, Rudolf nechtěl. Byl z těch lidí, kteří si uvědomují, že jsou šťastni a právě proto jsou šťastni.

Takový byl tedy manžel Jarmily, oné Jarmily, která bez cíle bloudila pražskými ulicemi. Chrádla v jeho stínu, jako květina pod stromem, ženoucí své bledězelené výhonky na jednu stranu, k slunci.

Její jepičí zájem byl teď upnut k Malému. S ním chodila, jeho odmítala a zase se k němu vracela. Dávala si s ním schůzky co nejdříve, zatím co v duši toužila vídati se s ním každý den. Také dnes neměla s ním smluveno sejití.

Malý přijímal trpně její rozkazy a ve sborovně pak rozhlašoval, že si dnes rande nedal.

Bylo to ostatně zajímavé, jak tři propuštěné učitelky byly vedeny celým sborem v patrnosti. Jako když z úlu vypustí tři včely a teď z tepla pozorují, co ty tři podniknou tam venku, v mrazu.

»Jde jim to k duhu,« říkával Hejna. »Nedávno jsem potkal Markovou, ale ta ženská jen kvete. Tady, v ústavě bývala taková upachtěná, ušmudlaná, ale teď je z ní fešná ženština.« Přitom narýsoval do vzduchu podobu fešné ženštiny.

»Víte, mládenci, kdo je majitelem prádelny Čistota půl zdraví?« vpadl jednou do sborovny.

»Zučková, považte, Zučková. Taková mrňavá ženská a jak ten život popadla za pačesy. Tady to bývala taková pečlivá slepička a venku se z ní udělala důkladná kvočna. Má prý dcerku,« dodával a kroutil přitom hlavou.

»Čistota půl zdraví,« dodával pak, když ho nikdo neposlouchal. »Takový nápad. Co může být pro ženu lepšího než se starat o pořádek druhých.«

»Taky si tam nechávám prát,« přidal se jednou k němu nový učitel. »Dobře to dělají, svědomitě a hlavně lacino.«

O všech těchto řečech vykládal Malý Jarmile. Poslouchala je napjatě, zvědavá jako poslední domovnice.

»Koukněme na Lídu, jak zašla v té domácnosti. A Helena že se nestydí dělat pradelnu a posluhovat svobodným mužským. Každý podle svého vkusu. Já bych to nedělala ani vlastnímu muži. Ale to jsou zkrátka ženské, na kterých je vidět, odkud vyšly.

»Ovšem, ovšem,« souhlasil Malý a díval se při tom na Jarmilin štíhlý pas. Jarmila netušila, že i o ní se ve sborovně mluví, totiž, že Malý o ní mluví. A kdyby věděla,